

Lunds universitet
Sociologiska institutionen

Korruption i Sverige

- betydelsen av organisation och socialt kapital

Karin Ludvigsson
Uppsats: SOCK01
Vårterminen 2008
Handledare: Thomas Brante

Abstract

Författare: Karin Ludvigsson

Titel: "Korruption i Sverige – betydelsen av organisation och socialt kapital"

Uppsats: SOCK01

Handledare: Thomas Brante

Sociologiska institutionen, vårterminen 2008

Den vanligaste formen av korruption är enligt Brottsförebyggande rådet den form av korruption som benämns sofistikerad, eller indirekt, korruption. Den sofistikerade korruptionen återfinns oftast högt upp i organisationer, samt i mötena mellan representanter från olika organisationer. Syftet med denna uppsats är att se hur teorier om organisationen av det offentliga livet och socialt kapital kan användas för att förklara förekomsten av sofistikerad korruption i Sverige. Tre empiriska fall av svensk korruption, Motala, Systembolaget och Skandia, används för att belysa teoriernas förmåga att förklara detta fenomen. Uppsatsen finner att såväl organisatoriska faktorer, till exempel sammanflätningen av statliga och privata principer, som förtroende inom grupper och från utomstående har viss betydelse för att korruption uppstår och för dess omfattning. Förtroende inom gruppen kan bland annat betyda att korrupta handlingar kan fortgå utan att ifrågasättas av de inblandade medan förtroende från omgivningen kan ge ett större utrymme för korrupta handlingar.

Nyckelord: Korruption, Organisationen av det offentliga, Informalitet, Socialt kapital, Förtroende.

Innehållsförteckning

1 Inledning	3
1.1 Syfte och frågeställning	3
1.1.1 Frågeställning	3
1.2 Metod och material	4
1.2.1 Teorin i fokus	4
1.2.2 Teoretiskt och empiriskt material	5
1.3 Tidigare forskning	5
1.4 Avgränsningar	6
1.5 Disposition	7
2 Vad är korruption?	8
3 Tre fall av korruption	10
3.1 Motala	10
3.2 Systembolaget	11
3.3 Skandia	12
4 Teori	13
4.1 Organisationen av det offentliga livet	13
4.1.1 Sammanflätning av stat och näringsliv	13
4.1.2 Nätverk och informalitet	14
4.1.3 Differentierad återinbäddning	14
4.1.4 Sammanfattning	15
4.2 Socialt kapital	15
4.2.1 Definitioner av socialt kapital	15
4.2.2 Konsekvenser av socialt kapital	16
4.2.3 Begreppsanvändning	18
4.2.4 Sammanfattning	19
5 Analys	20
5.1 Tre fall av maktmissbruk	20
5.2 Organisatoriska faktorer	20
5.3 Förtroende inom gruppen	22
5.4 Förtroende från andra	23
5.5 Avslutande diskussion	24
6 Sammanfattning	26
7 Referenser	27

1 Inledning

Sverige anses av de flesta vara ett land fritt från korruption och framstår även så i jämförelse med andra länder. Till exempel så rankas Sverige som det fjärde minst korrupta landet i världen enligt organisationen Transparency Internationals Corruption Perception Index (CPI), där Sverige i den senaste mätningen fick värdet 9.3 av maximalt 10 (Transparency International 1). Detta betyder dock inte att korruption inte förekommer i Sverige eller andra länder som rankas högt på TI:s index. Ett antal svenska korruptionshärvor och skandaler har väckt stor uppmärksamhet i media och hos allmänheten under de senaste åren och påmint om att korruption även existerar i vårt samhälle. Dessa fall är exempel på så kallad indirekt, eller sofistikerad korruption, en form av korruption som oftast återfinns på högre nivåer i organisationer och hierarkier, och som dessutom kan vara svår att upptäcka och bekämpa.

1.1 Syfte och frågeställning

Uppsatsens syfte är att undersöka hur teorier som behandlar organisationen av det offentliga livet samt socialt kapital och förtroende kan förklara förekomsten av sofistikerad korruption i ett land som Sverige. Uppsatsen kommer att redogöra för de valda teorierna, samt genom att använda tre svenska fall av sofistikerad korruption, diskutera vilka mekanismer som kan sägas ligga bakom denna typ av korruption. Målet är på så sätt att, med hjälp av empiriska fall, illustrera hur de valda teorierna kan bidra till att förklara den sofistikerade korruptionen i Sverige

1.1.1 Frågeställning

Hur kan organiseringen av det offentliga livet samt socialt kapital förklara förekomsten av sofistikerad korruption i Sverige?

1.2 Metod och material

1.2.1 Teorin i fokus

Detta är en teoretisk uppsats såtillvida att det är teoriernas möjligheter att förklara fenomenet korruption som står i fokus. Det teoretiska ramverket är uppdelat i två avsnitt: organiseringen av det offentliga livet i Sverige samt socialt kapital. Avsnittet som berör organiseringen av det offentliga baseras på Apostolis Papakostas, docent och höskolektor vid Södertörns högskola, idé om att det offentliga livet i Sverige genomgått omstruktureringar vilka inneburit att det under de senaste 20 åren skapats fler sociala relationer mellan olika organisationer, relationer som kan övergå i korruptionsrelationer.

Avsnittet som behandlar det sociala kapitalet utgörs av en sammanställning av ett antal olika teoretikers arbeten i ämnet. Definitioner av begreppet socialt kapital har hämtats från statsvetaren Robert Putnam och sociologen Pierre Bourdieu (genom Portes) och det sociala kapitalets konsekvenser diskuteras utifrån Putnam, Mark Granovetter och Susan P. Shapiro. Valet av dessa teorier grundar sig på uppsatsens syfte att undersöka sofistikerad korruption. Denna typ av korruption förekommer dels högt upp i organisationer, dels mellan representanter från olika organisationer. Korruptionsrelationer är dock även en form av sociala relationer och ur det perspektivet är det intressant att betrakta hur förekomsten av socialt kapital kan användas för att förklara den sofistikerade korruptionen.

För att undersöka hur det teoretiska ramverket kan förklara korruption i Sverige använder uppsatsen tre svenska korruptionsfall som uppmärksammas av både media och allmänhet och som dessutom fått rättsliga följder. De valda fallen är Motalaskandalen (1995), Systembolagshärvan (2002) och Skandia-affären (2003). Motalaskandalen utgör ett fall av korruption inom en politisk organisation medan Systembolaget och Skandia utgör fall av korruption inom statliga respektive privata organisationer. Valet av fallen baseras på Papkostas indelning av det offentliga livet i politik, stat och ekonomi. De tre fallen är inte menade att underbygga några empiriska slutsatser utan fungerar som verktyg för den teoretiska diskussionen kring sofistikerad korruption.

1.2.2 Teoretiskt och empiriskt material

Det teoretiska ramverket bygger på material som främst hämtats från böcker och vetenskapliga artiklar skrivna av statsvetaren Robert D. Putnam samt sociologerna Apostolis Papakostas, Alejandro Portes, Mark Granovetter och Susan P. Shapiro. Definitionen av korruption baseras däremot i första hand på information från organisationer som arbetar med denna typ av frågor, så som Transparency International och SIDA samt från Brottsförebyggande rådet. Fakta om Systembolagshärvan och Skandiaaffären kommer från medierapportering kring de olika händelserna, medan fakta om Motalaskandalen också hämtats från boken *Sölve & Co – Korruptionsskandalen i Motala* av Britt-Marie Citron, den journalist som också låg bakom avslöjandet av skandalen. De olika tidningsartiklarna är framtagna med hjälp av databaserna Artikelsök, Mediarkivet, Presstext och ELIN samt Dagens Nyheters hemsida.

Det är möjligt att den information som rör åtal och domar mot de inblandande aktörerna i de olika korruptionsfallen inte är fullständigt korrekt i dagsläget då överklaganden i vissa fall gjorts och nya rättegångar inletts. Men det är inte främst huruvida de korruptionsanklagade aktörerna anses skyldiga i lagens mening som är av vikt för denna uppsats, utan hur situationer där beteenden som uppfattas som allmänt felaktiga och moraliskt förkastliga uppstår.

1.3 Tidigare forskning

Mycket av korruptionsforskningen koncentrerar sig på att kartlägga korruption i olika länder, så även i Sverige. Två exempel på detta är *Fiffelsverige: sociologiska perspektiv på skandaler och fusk* från 2005 som redigerats av Glenn Sjöstrand och *Corruption in Sweden: exploring zones and change* av Staffan Andersson från 2002. Rapporten *Korruptionens struktur i Sverige* som gavs ut av Brottsförebyggande rådet 2007 är också ett exempel på tidigare forskning som kartlägger korruptionen i Sverige. Rapporten bygger på ärenden som tagits upp av Riksenheten mot korruption inom Åklagarmyndigheten, men analyserar även var den *dolda* brottsligheten kan finnas (Rapport 2007:21).

Kriminalvetenskapligt nätverk vid Lunds universitet har publicerat ett antal rapporter och böcker som behandlar ämnet korruption i Sverige (Kriminalvetenskapligt nätverk). *Mutor och moral – Motstridiga versioner i svenska rättsfall* av Katarina Jacobsson är en forskningsrapport som genomförts inom ramen för projektet ”Mutor och moral: gestaltningar i yrkeslivet” vid sociologiska institutionen. Studien bygger på sju rättsfall av mutbrott och undersöker hur personer involverade i mutbrott konstruerar och argumenterar för sina egna versioner av händelsen (Jacobsson, 2005) Ett annat exempel på litteratur som producerats vid sociologiska institutionen i Lund är David Wästerfors *Berättelser om mutor – Det korruptas betydelse bland svenska affärsmän i Öst- och Centraleuropa* som undersöker hur svenska affärsmän definierar och värderar samt motiverar eller kritiserar mutor då de gör affärer i östra och centrala Europa (Wästerfors, 2004). Dessa studier har därmed individers uppfattningar om mutor, och deras bedömning av mutsituationen som fokus.

1.4 Avgränsningar

Korruption är naturligtvis ett brett begrepp som kan studeras och analyseras på många sätt. Denna uppsats skiljer sig från den tidigare forskningen på så sätt att den lägger fokus på hur korruption kan *förklaras* istället på hur den ser ut och hur den upplevs.

Studien är avgränsad till att behandla korruption *inom* Sverige, mellan svenska aktörer i nutid. Detta innebär att uppsatsen inte behandlar korrupta handlingar som svenskar, eller svenska företag och organisationer, begår utomlands eller i samröre med utländska aktörer. Uppsatsen kommer inte heller att behandla frågor som rör huruvida korruptionen förändrats eller utvecklats över tid, utan utgår ifrån den situation som är aktuell i Sverige idag.

Dessutom är studien begreppsligt avgränsad då den typ av korruption som uppsatsen undersöker är den så kallade sofistikerade, eller indirekta, korruptionen som förekommer högre upp i organisationer eller mellan representanter från olika organisationer.

1.5 Disposition

Efter detta första inledande stycke följer till att börja med en definition av begreppet korruption så som det uppfattas av forskare och andra aktörer som arbetar med fenomenet. Avsnittet avslutas med en redogörelse för hur korruptionsbegreppet används i uppsatsen. Uppsatsens tredje del utgörs av kortfattade presentationer av de tre korruptionsaffärerna och är menade att ge läsaren en översikt av de specifika händelserna. I den fjärde delen presenteras det teoretiska ramverket och detta följs sedan av uppsatsens analytiska avsnitt. Analysen utformning följer det teoretiska ramverket och är avsett att framhäva teorins möjligheter att klargöra orsakerna bakom den sofistikerade korruptionen. Den avslutande delen utgörs av en sammanfattning av uppsatsens slutsatser.

2 Vad är korruption?

Transparency International (TI), som arbetar mot korruption på en global nivå, definierar korruption som "misuse of entrusted power for private gain" (Transparency International 2). Det handlar alltså om att personer som anförtrotts makt av andra, t.ex. folkvalda politiker, missbrukar denna makt för personlig vinnings skull. Vidare skiljer TI mellan "according to rule corruption" och "against rule corruption". Den förra syftar på sådana mutor som ges för förmånlig behandling i samband med en tjänst som muttagaren har rätt att tillhandahålla, medan den senare refererar till mutor som ges för att muttagaren ska utföra en tjänst som är olaglig eller förbjuden. (Transparency International 2)

Som det framgår av TI:s definition handlar korruption i grunden om maktmissbruk (Rapport 2007:21, s.18) men korruptionsproblematiken innefattar ändå många skiftande handlingar, både brotliga och obrottsliga. Även om mutbrott, som utgörs av ett tvåpartsförfarande är korruptionens kärna så lägger media, forskning och allmänheten i stort även in flera enpartsförfaranden i begreppet korruption. Enpartsförfaranden så som förskingring och olaglig åtkomst av information, ingår inte formellt i lagstiftningen om mutbrott men kan ändå, i ett vidare perspektiv, sägas tillhöra korruptionsproblematiken. Att korruptionsproblematiken innefattar så många olika handlingar innebär också att den inrymmer många olika aktörer. Dessa aktörer kan finnas inom såväl företag och myndigheter som politiken, rättsväsendet och media, men även privatpersoner kan göra sig skyldiga till korruptionsbrott. (Rapport 2007:21, s.15-16)

Så som begreppet korruption används idag är det inte bara en legal angelägenhet utan berör även samhällets moraliska och sociala sfär. Ett sätt att illustrera detta är att skilja mellan *svart*, *grå* och *vit* korruption. Svart korruption är handlingar som utgör brott och som också uppfattas som kriminella av allmänheten. Grå korruption rör sig i gränlandet mellan det som är brottsligt och det som är moraliskt tvivelaktigt eller felaktigt. Vit korruption utgörs av handlingar som inte är straffbara men som av många anses oetiska samtidigt som fler, eller lika många anser att beteendet är gångbart. Korruption varierar därmed från att vara straffbara handlingar, till missbruk av informella regler i samhället. Gränserna mellan dessa olika former av korruption är dock ofta oklara och bedömningen försvåras av att aktörerna ofta är ovilliga att avslöja sina verkliga motiv. (Rapport 2007:21, s.16-17)

Det görs också skillnad mellan olika nivåer av korruption. På den lägsta nivån finns småskalig korruption, på engelska benämnt ”petty corruption”, som bland annat består av mutor från privatpersoner till statstjänstemän. Den mellersta nivån utgörs av ”grand corruption” vilken involverar politiker och högre tjänstemän som missbrukar sina positioner för att skaffa sig mer makt och större förmögenhet. Den tredje och högsta nivån ”state capture” uppstår då svaga stater tillåter att affärsmän och andra individer med makt får inflytande över lagstiftning och regleringar och på så sätt kan påverka konkurrensen inom den privata sektorn. (SIDA)

Syftet med korrupta handlingar kan vara *direkt*, med målet att få ut information, påverka beslut i en viss riktning eller att åstadkomma underlåtenhet men också *indirekt*, med målet att skapa en välvillig inställning som kan ge utdelning först i framtiden. Indirekt korruption tar ofta formen av mutor till kollektivet istället för till enskilda personer, och istället för rena kontanter erbjuds mutor i form av representation. Forskning tyder på att det är denna form av indirekt korruption som är vanligast i Sverige och andra moderna, demokratiska ekonomier. (Rapport 2007:21, s.15-16) Apostolis Papakostas betecknar denna typ av indirekt korruption som *sofistikerad* korruption (”grand corruption”), en form av korruption som tar plats i ”finrummen” och som inte alltid uppfattas som ren korruption. Den sofistikerade korruptionen försiggår oftast i gränssnitten mellan organisationer, det vill säga mellan representanter från olika organisationer. Papakostas menar att ju fler kontakterna är mellan organisationerna, desto fler blir relationerna mellan människor och desto fler blir då också de relationer som kan resultera i korruption. Detta innebär att den sofistikerade korruptionen är svår att observera och svår att hantera. (Papakostas 2005, s. 104-105)

Den här uppsatsen kommer att fokusera på denna typ av sofistikerad, eller indirekt korruption som alltså antas vara den vanligaste formen av korruption i Sverige. Uppsatsen inriktar sig inte på någon specifik form av korruption, så som muta eller bestickning, utan grundar sig istället på en vid definition av begreppet. Uppsatsen innefattar därför även sådana korruptionshandlingar som inom den svenska lagstiftningen benämns ”trolöshet mot huvudman”, en term som används för att beskriva fall där det uppstått misskötsel inom offentliga eller privata verksamheter (Leijonhufvud 2007, s13). Vidare bygger uppsatsen på uppfattningen att korruption, som Papakostas uttrycker det, är en social relation som inte kan härledas från människors individuella egenskaper. (Papakostas 2005, s.102-103)

3 Tre fall av korruption

3.1 Motala

Skandalen i Motala kom i dagen år 1995 när journalisten Britt-Marie Citron på Motalas lokaltidning, med hjälp av en revisor, gjorde en oberoende granskning av kommunpolitikernas användning av skattemedel vid till exempel representationsarbete. Revisorn gick igenom en mängd handlingar och krognotor från kommunhuset och fann att det under kommunens konton för utbildning, konferenser, reklam, information och så kallade ”främmande tjänster” även doldes utgifter för politikernas privata resor och nöjen. Till exempel hade utgifter för privata sko- och klädinköp dolts genom ett intyg för ersättning för förstörda skor och kostymer vid en mäsas i Göteborg. Det avgörande avslöjandet kom dock när det visade sig att politikerna Sölve Conradsson (s), Håkan Carlsson (s), Bertil Thorén (s) och Bengt-Åke Karlsson (c) samt kommundirektören Östen Skoglund bjudit med sina respektive fruar och sambo på en nöjesresa till Berlin och betalt för denna med skattemedel. (Dagens Nyheter 1)

Av de åtta som åtalades i Motalaskandalen fälldes sex stycken. Det hårdaste straffet fick Sölve Conradsson som dömdes till 1,5 års fängelse för trolöshet mot huvudman. Conradsson dömdes även till att betala skadestånd till kommunen på drygt 600 000 kronor. De övriga domarna varierade mellan fyra månaders fängelse och böter, och tillsammans skulle de dömda betala 187 000 kronor till Motala kommun. Kommunen hade dock begärt 1,2 miljoner kronor i skadestånd. (Helsingborgs Dagblad) Domarna föll i tingsrätten i januari 1998 och fastställdes senare i hovrätten. Sölve Conradsson dömdes dessutom till ytterligare sex månaders fängelse för brott som uppdagats först efter de första tingsrättsförhandlingarna. (Nerikes Allehanda)

3.2 Systembolaget

I slutet av år 2002 upptäcktes en stor muthärvan inom det svenska Systembolaget. Upptäckten skedde, enligt TT, när en anställd på Systembolaget lämnade över tre listor till företagets ledning. Listorna kom från leverantörer och visade hur mycket en butikschef kunde tjäna genom att uppnå en viss försäljning av leverantörernas produkter. Systembolagets ledning startade i samband med detta en utredning vilken visade att en del butiker hade en ovanlig försäljning av vissa varor. Till exempel hade vissa butikschefer tagit in produkter i sortimentet i strid mot företagets regler och därmed gynnat specifika leverantörer. Enligt TT uppgick mutorna totalt till 1,8 miljoner kronor. Dessa ska ha betalats ut från år 2000 fram till början av år 2003, främst till butikschefernas bankkonton eller via checkar. Det största beloppet som togs emot av en butikschef uppgick till 140 000 kronor. Mutorna bestod, utöver pengar, också av varuprover, restaurangbesök, resecheckar, hotellvistelser samt resor till vinproducenter i bland annat Ungern och Spanien. (TT Nyhetsbanken)

I januari år 2003 började Systembolaget varsla butikschefer om avsked och samtidigt anmäldes sju butikschefer och tre leverantörer till åklagare. (TT Nyhetsbanken) Efter att förundersökningen var klar i februari 2005 väcktes åtal mot 92 personer. 77 av dessa misstänktes för att ha tagit emot mutor medan 15 personer åtalades för bestickning, alltså för att ha försett Systembolagsanställda med mutor. (Dagens Nyheter 2) De leverantörer som åtalats för bestickning kommer dels från de privata företagen Vin-Trägårdh, Philipson & Söderberg och Åkesson, dels från statliga Vin & Sprit. (Dagens Nyheter 3)

Av de 77 butikscheferna friades två medan övriga dömdes till dagsböter, och i vissa fall även till villkorlig dom. Åtta av femton före detta säljare och chefer från de tre privata leverantörerna har dömts för bestickning till dagsböter eller villkorlig dom. Ytterligare en rättegång kommer att hållas i sommar mot nio före detta höga företrädare för Vin & Sprit som är åtalade för bestickning. (Dagens Nyheter 4)

3.3 Skandia

I december år 2003 offentliggjordes en rapport som anklagade toppchefer inom Skandia, Sveriges största försäkringsbolag, för att ha missbrukat företagets bonussystem. Cheferna hade enligt egen utsago tagit emot 356 miljoner kronor mellan år 2000 och år 2002, men enligt rapporten uppgick summan i själva verket till 906 miljoner kronor. Under åren 1997 och 1998 hade Skandia lanserat två bonusprogram vilka båda hade tak som godkänts av företagets styrelse. Enligt rapporten togs ett av dessa tak dock bort år 2002, av företagets chefer. Utöver de tvivelaktiga bonusutbetalningarna anklagades ett antal toppchefer inom Skandia också för att ha tagit företagets lägenheter till sig själva och sina släktingar, samt renoverat dessa lägenheter på företagets bekostnad. (The Economist)

När utredning offentliggjordes avgick styrelseordföranden Bengt Braun och en förundersökning inleddes mot cheferna Lars-Eric Petersson, Ulf Spång, Ola Ramstedt och Lars Ramqvist. Både Lars Ramqvist och Lars-Eric Petersson anklagades för att ha tagit bort taket på bonusprogrammet Wealthbuilder. Lars Ramqvist slapp åtal, eftersom det inte gick att bevisa att han agerat medvetet och genom en förlikning 2005 betalar Ramqvist tillbaka 2,2 miljoner kronor till företaget. Lars-Eric Petersson åtalades för grov trolöshet mot huvudman och i maj 2006 dömdes han till två års fängelse. Ola Ramstedt åtalades även han för grov trolöshet mot huvudman då han misstänks ha renoverat lägenheter åt Skandischefer för nästan 18 miljoner av företagets pengar. Spång betalade genom en förlikning tillbaka 45 miljoner kronor till Skandia. (Dina Pengar)

4 Teori

4.1 Organisationen av det offentliga livet

4.1.1 Sammanflätning av stat och näringsliv

I *Arenor för korruption* menar Apostolis Papakostas att det offentliga Sverige kan delas in i tre olika sfärer. Dessa är: *ekonomi* (företagande), *stat* (byråkrati) och *politik* (intressepåverkan). Papakostas menar att dessa sfärer under de senaste cirka hundra åren, fram till 1980, var relativt avskärmade sfärer med tydliga gränser. Det fanns på så sätt under denna tid en förhållandevis klar distinktion mellan det privata och det offentliga livet. Att sfärerna var avgränsade från varandra innebar dessutom att möjligheterna att kontrollera verksamheten inom sfärerna var större, eftersom kontrollen på så sätt var inneboende i själva samhällsstrukturen. (Papakostas 2005, s.107, 109, 113)

Sedan 1980 har det emellertid, enligt Papakostas skett en omorganisering av det offentliga livet i Sverige. Papakostas menar att staten och näringslivet blivit allt mer differentierat vilket även lett till en sammanflätning av organisationer som tidigare varit skilda från varandra. Den svenska staten har enligt Papakostas tidigare varit organiserad genom relativt små departementen och självständiga myndigheter. De senaste åren har dock dessa statliga myndigheter specialiserats ytterligare vilket inneburit att verksamhetsområdena krympt och renodlats ännu mer, samtidigt som antalet myndigheter ökat. Det handlar enligt Papakostas om en genomgående förändring av statens organisation där tidigare enheter i en någorlunda hierarkisk struktur blir avgränsade enheter med egen ledning och mer självständighet. Denna utveckling av differentiering får konsekvenser för organisationernas förmåga att själva upprätthålla de rutiner och funktioner som behövs för organisationens verksamhet. Följden blir organisationer blir beroende av andra organisationer för att upprätthålla verksamheten och därmed ökar också kontakterna och relationerna mellan organisationer. Dessa relationer sköts dessutom av personer som genom omstruktureringarna fått ett ökat handlingsutrymme. (Papakostas 2005, s.110)

Den omstrukturering som skett kan, enligt Papakostas ses som en del i en process av demokratisk decentralisering, men en av effekterna av denna process var en sammanflätning

av statlig verksamhet och företagande. Som följd har statliga verk omvandlats till statsägda bolag som verkar i en marknadsekonomi och i vissa fall fungerar de statliga verken som privata eller halvprivata företag. Detta betyder bland annat att modeller för styrning och beslutsfattande från näringslivet överförs till den statliga sektorn och att marknadens utbyteslogik därmed flätats samman med myndigheternas regelstyrning. (Papakostas 2005, s.110-111)

Liksom inom staten har även näringslivet genomgått en omorganisering. Papakostas hänvisar till historikern Jan Glete när han konstaterar att det utmärkande draget inom svenskt näringsliv fram till 1950-talet var de stora ägarfamiljernas direkta styrning av sina företag. Även om några stora koncerner fortfarande kontrolleras av ett antal familjer, har det institutionella ägandet ökat under de senaste decennierna och mycket tyder på att ägande och ledning i högre utsträckning skiljs åt vilket skapat ett större handlingsutrymme för företagsledningen. Näringslivet i Sverige har även differentierats och delar av företag och stora koncerner har genom renodlingar av verksamheten omvandlats till relativt självständiga aktiebolag. På samma sätt som inom staten har detta inneburit att aktiviteter som tidigare tagit plats inom organisationen omvandlats till mellanorganisatoriska relationer, vilket gjort kontrollmöjligheterna mer problematiska. (Papakostas 2005, s. 111)

4.1.2 Nätverk och informalitet

Utöver denna sammanflätning av stat och näringsliv, menar Papakostas att det även uppstått interpersonella nätverk som kopplar samman de båda sfärerna. Organisationer kopplas så sätt samman även via individers sociala nätverk. Detta kan ske, både genom att individer sitter på flera poster samtidigt, och genom att personer på grund av individuell rörlighet byter sektor. En annan typ av sociala nätverk uppstår genom ”minglande” mellan organisationer. Sådana nätverk inbegriper även ofta representanter från det civila samhället och istället för att människor rör sig mellan organisationer skapas i detta fall, vad Papakostas kallar, mellanorganisatoriska arenor för informella möten. (Papakostas 2005, s.112)

4.1.3 Differentierad återinbäddning

Den utveckling som beskrivits ovan anser Papakostas utgöra en *differentierad återinbäddning* av organisationslivet. Vad han menar med detta är att organisationslivet inte

kopplas tätare till samhällslivet i sin helhet utan till delar av det, och att kopplingen till andra delar av samhällslivet på samma gång försvagas. Att de kontrollmöjligheter som tidigare var inbyggda i samhällsstrukturen nu försvunnit har gjort det möjligt att knyta olikartade eller oförenliga roller till en och samma person eller krets av personer. Att det dessutom förekommit en försvagning av skiljelinjen mellan det privata och det offentliga livet innebär dessa offentliga roller kan överensstämma med individers privata intressen. Enligt Papakostas innebär detta en *elitgruppers privatisering av det offentliga*. (Papakostas 2005, s.115)

4.1.4 Sammanfattning

Organiseringen av det offentliga Sverige har de senaste 20 till 30 åren genomgått förändringar och omstruktureringar som inneburit en sammanflätning av enheter som tidigare varit skiljda från varandra. Detta har bland annat inneburit att de avgränsningar mellan stat, ekonomi och politik som tidigare fungerade som kontrollmekanismer för deras verksamheter inte längre uppfyller denna funktion. Det har också inneburit att det tillsammans med ett större handlingsutrymme också uppstått fler sociala relationer mellan människor och organisationer, relationer i form av nätverk som i många fall även präglas av informalitet. Detta medför bland annat att individers offentliga och privata intressen knyts samman.

4.2 Socialt kapital

4.2.1 Definitioner av socialt kapital

I *Den fungerande demokratin* definierar statsvetaren Robert D. Putnam socialt kapital som ett ”inslag i samhällsorganisationen, till exempel förtroende, normer och nätverk, som kan förbättra samhällseffektiviteten genom att underlätta samordnade operationer” (Putnam 1996, s.201). I *Den ensamme bowlaren* utvecklar Putnam denna definition vidare då han skriver att det sociala kapitalet är relaterat till band mellan individer, i form av sociala nätverk, och till de normer för ömsesidighet och pålitlighet som dessa nätverk ger upphov till. Putnam drar paralleller mellan socialt kapital och begreppet ”medborgerlig dygd” men påpekar att distinktionen mellan de två ligger i att ”socialt kapital för tanken till det faktum att den

medborgerliga dygden är som mäktigast när den är förankrad i ett tätt nätverk av ömsesidiga sociala relationer” (Putnam 2006, s.18). Putnam menar att nätverk, nästan definitionsmässigt, medför ömsesidiga förpliktelser och att de därför är intressanta som mer än bara ”enkla” kontakter. Detta eftersom de sociala förbindelserna inom ett nätverk på så sätt medverkar till att upprätthålla vissa beteenderegler. Vidare har socialt kapital, enligt Putnam, både en individuell och en kollektiv aspekt. En individ kan ingå i sociala relationer som gynnar dennes intressen, men dessa relationer kan även ha externa effekter som påverkar övriga samhället. Socialt kapital kan på så sätt utgöra en ”privat vara” och en ”offentlig vara” på samma gång. (Putnam 2006, s.19-20) Den avgörande komponenten i det sociala kapitalet är enligt Putnam förtroende, för andra människor och för samhälleliga institutioner och organisationer (Putnam 1996, s.205).

Den första samtida, systematiska analysen av socialt kapital inom den sociologiska forskningen gjordes, enligt Portes, av Pierre Bourdieu på 1980-talet. Portes citerar Bourdieu som definierar begreppet som ”the aggregate of the actual or potential resources which are linked to possession of a durable of more or less institutionalized relationships of mutual acquaintance or recognition” (Portes 1998, s.3) Med detta menar Bourdieu att sociala nätverk inte bör ses som givna av naturen, utan att de måste konstrueras genom *institutionalisering* av relationer mellan medlemmar av en grupp. Dessa institutionaliserade relationer utgör i sin tur pålitliga källor för andra förmåner som gruppens medlemmar kan ta del av. (Portes 1998, s.3)

Portes menar att det i den sociologiska litteraturen vuxit fram en konsensus om att begreppet socialt kapital symboliserar aktörers möjligheter att få tillgång till olika förmåner genom medlemskap i sociala nätverk eller andra sociala strukturer (Portes 1998, s.6). Portes identifierar även tre grundfunktioner för det sociala kapitalet, så som det presenteras i sociologisk litteratur. Dessa är: 1) som källa för social kontroll, 2) som källa för stöd inom familjen, och 3) som källa för förmåner genom nätverk utom familjen. (Portes 1998, s.9) Det är främst den tredje funktionen, alltså hur socialt kapital kan fungera i sociala nätverk utanför den närmsta familjen, som är av intresse för denna uppsats.

4.2.2 Konsekvenser av socialt kapital

Socialt kapital förknippas ofta med positiva externa effekter och väl fungerande samhällen. Denna uppfattning går ut på att ett samhälle som har gott om socialt kapital också har ett normsystem som främjar beteenden som leder till effektivt resursutnyttjande, vilket i sin tur leder till ett välfungerande socioekonomiskt system. (Lindgren 2005, s.192) Till exempel

skriver Putnam att incitamenten för opportunist och korruption minskar då ekonomiska och politiska uppgörelser är förankrade i täta sociala nätverk (Putnam 2006, s.21). På samma sätt uppfattas förtroende som en allmän nyttighet ("public good"). Med detta menas att förtroende ses som en välbefäringande egenskap hos ett samhälle, en egenskap som reproduceras och utvecklas av tillitsfulla aktörer. (Lindgren 2005, s.192)

Men socialt kapital kan även ha negativa konsekvenser, eller bidra till mindre positiva externa effekter. Portes urskiljer fyra former av negativt socialt kapital. Dessa är: 1) uteslutning av utomstående, 2) överdrivna krav på gruppmedlemmar, 3) inskränkningar av individuell frihet och 4) "downward levelling norms", normer som är används för att hindra medlemmar i en icke-konventionell grupp, till exempel ett kriminellt nätverk, från att eftersträva att bli en del av det konventionella samhället. (Portes 1998, s.15-18). Putnam tar upp den första av dessa konsekvenser då han gör skillnad mellan överbyggande (inkluderande) och sammanbyggande (exkluderande) socialt kapital. Sammanbyggande former av socialt kapital är medvetet eller omedvetet inåtblickande och förstärker sammanbindande identiteter och homogena grupper. Överbryggande former av socialt kapital är utåtblickande och omfattar människor från olika sociala grupper och miljöer. Det sammanbindande sociala kapitalet är en bas för specifik ömsesidighet och solidaritet. De nätverk som är överbyggande är däremot viktigare för att generera externa effekter och informationsspridning. Överbryggande nätverk anses skapa bredare identiteter och ömsesidighet, medan det sammanbindande anses skapa snävare identiteter. (Putnam, 2006 s.22-23)

Socialt kapital är på så sätt i grunden ingen garanti för att positiva externa effekter. Mark Granovetter menar att förekomsten av sociala relationer till och med kan medföra större möjligheter, både i form av tillfälle och som redskap, för aktörer att ägna sig åt oegentligheter. Förekomsten av socialt kapital kan därför ge upphov till oegentligheter på en större skala än om det inte förekommer alls. Enligt Granovetter finns det tre anledningar till detta. Den första är att det förtroende som alstras genom personliga relationer medför, bara genom sin existens, ökade möjligheter till oegentligheter. Vissa brott inom affärsvärlden, så som förskingring, kan bara genomföras om det byggts upp en viss grad av förtroende som ger förbrytaren utrymme att manipulera andras konton. Desto mer fullständigt förtroendet är, desto större kan vinsten från oegentligheterna bli. Den andra anledningen är att våld och bedrägeri utövas mest effektivt av lag ("teams"), vars strukturer förutsätter en viss nivå av förtroende (Granovetter 1992, s.62). Lindgren utvecklar detta påstående med att täta nätverk kan alstra hög grad av förtroende, medan de externt kan förorsaka enorma oegentligheter

(Lindgren 2005, s.194). Den tredje, och sista anledningen är att omfattningen av den skada som våld och bedrägeri skapar är beroende av hur det sociala nätverket är strukturerat. (Granovetter 1992, s.63)

Granovetters diskussion kring det sociala kapitalets negativa konsekvenser behandlar främst förtroende i personliga relationer, alltså mellan personer inom nätverk och grupper. Förtroende och socialt kapital ses som en förutsättning för att det ska vara möjligt för en grupp att utföra handlingar som är brottsliga, oetiska eller skadliga för utomstående. Susan P. Shapiros behandlar, i artikeln "The Social Control of Impersonal Trust", istället det förtroende som finns mellan den handlande gruppen och de utomstående som berörs av handlandet. Shapiro menar att förtroende har två komponenter. Den första är att agenter, i form av individer eller organisationer, som agerar å en huvudmans (*principal*) vägnar, och den andra en riskfylld investering för en framtida och oviss vinning. Förtroende består på så sätt av en social relation i vilken huvudmän investerar resurser, auktoritet eller ansvar i agenter, för att dessa ska åstadkomma en (från början osäker) framtida vinning. Huvudmän anförtrot därmed agenter med uppgiften att överbrygga barriärer för direkt fysiskt tillträde till information och egendom, men också att överbrygga sociala avstånd. (Shapiro 1987 s.625-627) Men förtroenderelationen mellan agenter och huvudmän kan också innebära problem. De faktorer som framkallar huvudman/agent-förhållanden, nämligen differentiering och arbetsdelning, ger också upphov till möjligheter för agenter att missbruka denna relation. Agenter kan till exempel, på grund av de fysiska och sociala avstånden, undanhålla både förmögenhet och information från sina huvudmän. (Shapiro 1987 s.629-630)

Dessa två olika former av förtroende som Granovetter och Shapiro presenterar kan kopplas till Giddens' uppdelning av tillit i *tillit till personer* och *tillit till system*. Tillit till personer innefattar vad Giddens benämner *åtagande med ansikte*, medan tillit till system utgörs av *ansiktslösa åtagande*. Tillit till personer bygger på ömsesidig respons och ömsesidigt engagemang, medan tillit till system snarare bygger på en förlitan till abstrakta principer. (Giddens 1996, s.87, 110-111)

4.2.3 Begreppsanvändning

Begreppet socialt kapital är, som det framgår ovan, ett brett begrepp som innefattar flera olika aspekter och som kan användas i flera olika syften. Som Rothstein skriver, innehåller till exempel Putnams definition av socialt kapital många olika företeelser, vilka alla dessutom kan sägas ha orsakssamband med varandra. Att hysa förtroende för andra människor kan dels

vara en social norm, dels kan det vara baserat på en verklighetsuppfattning som bygger på en informationsinsamling om vilken typ av beteende som kan förväntas av andra människor och av myndigheter och organisationer. Det handlar alltså antingen om att man *bör* lita på andra människor, eller att man *kan* lita på andra människor. Dessutom ingår ett beteende och en handling i begreppet socialt kapital, eftersom det förutsätter aktivitet och deltagande i sociala nätverk. Problemet med detta är enligt Rothstein att såväl sociala normer som verklighetsuppfattningar och ideologiska övertygelser är kausalt relaterad till varandra. Orsaken till att individer deltar i olika frivilliga nätverk och organisationer kan vara att de kommit att omfatta en norm eller verklighetsuppfattning som gör dem mer benägna att lita på andra människor, men det kan också vara så att flitigt deltagande i frivilliga nätverk och organisationer skapar tillit till andra människor. (Rothstein 2003, s.95-97)

De nätverk och organisationer som diskuteras i denna uppsats skiljer sig dock något från den typ av nätverk och organisationer som Rothstein diskuterar, i det avseendet att de i första hand inte är *frivilliga*. Även om de inte heller är direkt ofrivilliga rör det sig om nätverk som uppstår i offentliga miljöer mellan individer som agerar i en offentlig roll, inte om nätverk som individer väljer att ingå i som privatpersoner. Det rör sig kanske därför inte direkt i detta fall om en fråga om att reda ut kausaliteten mellan medlemskap i nätverk och tillit. Det är inte första hand frågan om *varför* människor tar del av nätverk och organisationer som är av intresse för denna uppsats och inte heller hur det sociala kapitalet uppstår, utan på vilket sätt socialt kapital, främst i form av förtroende mellan människor, kan ses som en faktor för att förklara olika fenomen och skeenden.

4.2.4 Sammanfattning

Socialt kapital används inom samhällsvetenskapen för att beskriva hur sociala nätverk ger upphov till normer för ömsesidighet och pålitlighet samt gemensamma beteenderegler för dem som ingår i nätverket. Nätverken anses ge upphov till externa effekter för samhället i stort men i första hand fungerar nätverken som källor för förmåner för medlemmarna. Det sociala kapitalet bygger på förtroende, att det finns förtroende mellan människor är därmed en förutsättning för att nätverken ska fungera. Detta gäller såväl för de nätverk som skapar positiva externa effekter som för de som genererar negativa externa effekter. Som Granovetter och Shapiro påpekar är förtroende en nödvändig ingrediens både när det gäller det våld och skadegörelse som utövas av grupper, som för möjligheten att genomföra bedrägerier gentemot andra människor.

5 Analys

5.1 Tre fall av maktmissbruk

De tre fallen, Motala, Systembolaget och Skandia är alla fall av korruption baserad på maktmissbruk. Fallet med Motalaskandalen rör korruption bland politiker, men kanske inte direkt ”politisk korruption”. Det handlar till exempel inte om mutor som betalats ut för att ett visst beslut ska fattas eller inte fattas. Istället handlar det om individer som i egenskap av att vara förtroendevalda kommunpolitiker delgivits makt och missbrukat denna makt för egen vinning. Butikscheferna på Systembolaget har missbrukat sina roller som inköpare genom att ta emot pengar och andra förmåner i utbyte mot att leverantörernas produkter köpts in och placerats fördelaktigt i butikerna, i strid med Systembolagets regler. Slutligen har Skandiacheferna genom sina positioner inom företaget haft möjlighet att ändra på bestämmelser som fattats av styrelsen och även kunnat tillskansa sig förmåner som egentligen varit avsedda för andra. Så även om det tre fallen i många hänseenden skiljer sig från varandra har de alla maktmissbruk som grund.

Nedan följer ett resonemang kring hur korruption och maktmissbruk kan förklaras utifrån det teoretiska ramverket. Först diskuteras betydelsen av det offentliga organisering, utifrån Papakostas idéer, och sedan behandlas vikten av förtroende, alltså den avgörande komponenten i det sociala kapitalet. Analysen av förtroendets betydelse är uppdelat i ”förtroende från andra” och ”förtroende inom gruppen” för att belysa skillnaden mellan de båda formerna.

5.2 Organisatoriska faktorer

Det centrala budskapet i Papakostas idé om förändringarna i det offentliga Sverige är att specialiseringen av organisationer och myndigheter inneburit en större interdependens mellan organisationer från olika sfärer vilket skapar fler sociala relationer mellan representanter från

dessa sfärer. I fallet med Systembolaget har mutningssituationerna uppstått i samband med kontakter mellan de statligt anställda butikscheferna och säljare från både privata och statliga leverantörsföretag. Systembolagets regelstyrning har också åsidosatts av de butikscheferna som tagit emot mutorna och tillmötesgått leverantörerna. Omvandlingen av Systembolagets butiker till självbetjäningsbutiker, där produktens placering i affären får betydelse för försäljningen (Dagens Nyheter 3), kan ses som en omvandling till en mer marknadsorienterad styrning av Systembolaget. Samtidigt ger det incitament till leverantörerna att påverka hur produkterna placeras i butiken, något de gjorde genom att utnyttja de sociala kontakterna med butikscheferna. Här är det alltså möjligt att det förekommit en sammanflätning av statliga och privata principer vilket suddat ut gränserna mellan vad som är tillåtet och inte tillåtit vid inköp av produkter från leverantörer till butiker.

Papakostas menar att ökade sociala relationer mellan olika organisationer ger upphov till fler potentiella korruptionsrelationer. Men som både Motalafallet och Skandiafallet visar uppstår korruptionsrelationer även mellan individer som tillhör samma organisation. I Motalafallet var de inblandade aktörerna kommunpolitiker, de flesta dessutom medlemmar av samma politiska parti. Kanske är det i detta fall snarare frågan om en vana eller tradition inom kommunpolitiken i Motala, än om en omstrukturering av det offentliga livet. Fram till 1995 hade socialdemokraterna obrutet haft makten i 81 år i Motala, och under alla mandatperioder utom två hade de egen majoritet (Citron 1999, s.189). Korruption är inte en oundviklig följd av en långvarig period av bibehållen makt, men det tänkbart att det i en sådan situation uppstår beteendemönster som lever vidare utan att ifrågasättas, varken av de inblandade eller av omgivningen.

Även i Skandiafallet tillhörde de inblandade aktörerna samma organisation, alltså företaget Skandias ledning. Denna korruptionsskandal innefattar därmed inte några relationer mellan Skandia och andra organisationer. Att handlingsutrymmet blivit större högre upp i olika organisationers hierarkier är också en del av Papakostas' argument, och av de handlingar som begåtts av de inblandade Skandia-cheferna framgår det att de haft ett relativt stort handlingsutrymme. De har till exempel haft möjlighet att manipulera både bonussystemen och tillgången till företagets lägenheter och pengar. Det är dock svårt att dra några välgrundade slutsatser om att det varit just den typ av utveckling som Papakostas behandlar som legat bakom korruptionen inom Skandia.

Gemensamt för de tre fallen av korruption är dock att det de inblandades formella och offentliga roller använts i informella och privata syften, något som utifrån Papakostas kan ses

som en följd av att det offentliga livet i Sverige i allt större utsträckning präglas av informalitet.

5.3 Förtroende inom gruppen

Enligt Granovetter är det förtroende som alstras inom grupper en förutsättning för att ett oegentligt eller förkastligt beteende, så som korruption, ska kunna uppstå. Samtliga av de för uppsatsen aktuella fallen av korruption, Motala, Systembolaget och Skandia, innefattar ett kollektivt handlande. De handlingar som begåtts har därmed begåtts med flera personers kännedom och deltagande.

I Motalafallet rör det sig om mycket personliga och informella relationer. De inblandade aktörerna har agerat i egenskap av kommunpolitiker – en offentlig roll – men har i själva verket ägnat sig åt privata intressen. De har bland annat rest och umgåtts tillsammans som privatpersoner, men på bekostnad av skattebetalarna. Den typ av handlingar som det rör sig om, att bekosta privata utgifter med hjälp av skattemedel, kan inte sägas vara något som görs ovetande eller av misstag, åtminstone inte på den skala som skedde i Motala. Till exempel lät Sölve Conradsson överföra drygt 140 000 kronor från Motalaföretag i samverkan, MFS, till sitt privata konto (Helsingborgs Dagblad) och en resa till Göteborg i april 1995, där även fruar följde med, kostade drygt 45 000 kronor vilket betalades av Motala kommun och Bostadsstiftelsen Platen (Citron 1999, s152-153). Dessa händelser speglar Granoveters argument att individer tillsammans, i vad han kallar lag, kan orsaka större skada än vad de kan göra en och en. Ensamma skulle kommunpolitikerna i Motala antagligen inte kunnat göra sig skyldiga till korruption på denna skala. Om det inte funnits förtroende mellan medlemmarna i laget hade korruptionen förmodligen inte heller kunnat fortgå utan att ha ifrågasatts eller avslöjats.

Ur ett nätverksperspektiv skiljer sig muthärvan inom Systembolaget från Motalaskandalen på så sätt att nätverken inte riktigt har samma karaktär och sammansättning. I fallet med Systembolaget handlar det i första hand om ett större, mer löst sammanhängande nätverk, då över hundra butikschefer tros ha tagit emot mutor (Dagens Nyheter 3). I ett sådant nätverk är förtroendet inte i första hand baserat på vänskapsrelationer utan kanske istället på idén att det

förväntas av en, eller att ”andra gör samma sak”. Även om de inblandade i Systembolagshärvan kanske inte var lika hårt knutna till varandra som Motalapolitikerna, så skapas det, genom upprepade formella och informella kontakter mellan butikschefer och leverantörer, oundvikligen en ömsesidighet och ett förtroende som möjliggör korrupktion.

5.4 Förtroende från andra

Förtroende mellan individer som tillhör ett nätverk eller grupp är en del av förklaringen till den sofistikerade korrupktionen i Sverige. Främst kan det förklara att korrupktion sker på en sådan stor skala, både i form av nätverkens utbreddhet och i form av de summor som förskingras. Men för att det ska vara möjligt för dessa grupper att agera krävs det även förtroende från utomstående. Större förtroende från omgivningen innebär större handlingsutrymme för gruppen då kontrollen utifrån är lägre. Hyser man förtroende för någon låter man oftast denne agera på egen hand och litar på att personerna håller sig inom gränserna för det som är tillåtet. Förtroende är därmed inbyggt i agent/huvudman -modeller och får, som Shapiro påpekar, följderna att agenter har utrymme att agera någorlunda fritt och utom huvudmannens direkta kontroll.

När det gäller den sofistikerade korrupktionen i Sverige blir detta som mest tydligt i fallen Motala och Skandia. Skandia är ett aktiebolag (Skandia) där cheferna fungerar som agenter inför aktieägarna som därmed kan ses som huvudmän. Som agenter har cheferna därmed haft förtroende att förvalta företaget på ett korrekt sätt. Samtidigt är det svårt för aktieägare att få en bra insyn i hur cheferna lever upp till detta förtroende. De flesta aktieägare har inte det expertkunnande som krävs för att kunna sätta sig in i hur företaget sköts, utan måste lita på den information som de får från bland annat agenterna. På ett liknande sätt var Motalapolitikerna utsedda av kommunens invånare att förvalta kommunens tillgångar samt upprätthålla ett demokratiskt styrelseskick. Även här är det svårt för väljarna, i egenskap av huvudmän, att ha insyn i hur det dagliga arbetet i kommunen sköts. Politiska beslut som fattas i kommunen kan ju bedömas av väljarna då de påverkar deras liv men andra aktiviteter är mindre synliga och svårare att få vetskap om, till exempel hur politikerna sköter representationsarbetet. Utifrån Shapiros teori kan det i dessa båda fall sägas föreligga problem med att agenter, på grund av

det förtroende de fått av andra, dels kan agera på ett otillbörligt sätt, dels kan vidta åtgärder för att dölja detta agerande.

Det är dock inte självklart att det är förtroende som ligger bakom en agents möjligheter att agera självständigt och ibland felaktigt. Ett exempel på detta är muthärvan inom Systembolaget. Enligt Dagens Nyheter ska var femte toppchef på Systembolaget känt till att mutor betalats ut från leverantörer till butikschefer (Dagens Nyheter 3). Under sådana förhållanden, där huvudmannen faktiskt känner till att korruption förekommer, handlar det kanske snarare om overseende från huvudmannens sida än om förtroende. I alla fall om man med förtroendes syftar på att huvudmannen har tillit till att agenten agerar inom gränserna för vad som är tillåtet eller moraliskt försvarbart. Med overseende menas här alltså att huvudmannen av någon anledning tillåter att en agent fortsätter missbruka sin makt över den information eller egendom han eller hon har tillgång till.

5.5 Avslutande diskussion

Hur kan organiseringen av det offentliga livet samt socialt kapital förklara förekomsten av sofistikerad korruption i Sverige?

Som det framgår ovan kan både organisatoriska faktorer och förtroende mellan människor, och från andra, användas för att förklara den indirekta form av korruption som enligt till exempel Brottsförebyggande rådet framstår som allt vanligare i Sverige. Organisatoriska omstruktureringar med medföljande ökning av sociala relationer och informalitet mellan representanter från olika offentliga sfärer kan utgöra en bas för ökad korruption inom och mellan organisationer. På samma sätt kan socialt kapital, dels i form av tillit mellan medlemmar av en grupp eller nätverk, dels i form av ett allmänt förtroende för specifika aktörer i samhället, så som politiker, utgöra en bas för att korruption uppstår, breder ut sig i nätverk, och fortgår utan att uppmärksammas av de inblandande eller omgivningen.

Dock ger ingen av dessa teorier en fullständig förklaring av fenomenet sofistikerad korruption. Socialt kapital och förtroende leder inte oundvikligen till korruption och på samma sätt kan korruption uppstå inom svenska organisationer som inte genomgått någon direkt omstrukturering enligt Papakostas' teori. Säkerligen krävs det att andra faktorer spelar

in för att korruption och maktmissbruk ska uppstå, men utan förtroende och organisatoriska förutsättningar blir kanske omfattningen av denna korruption mindre.

En intressant tanke som väcks då man kopplar samman Papakostas' teori med teorier som socialt kapital är huruvida den differentierade återinbäddningen av det offentliga som Papakostas talar om kan ses som en form av sammanbindande socialt kapital. I så fall skulle det kunna betyda att grupper inom de offentliga sfärerna knyts hårdare till varandra än till resten av samhället och att den egna gruppens intressen på så sätt går före det som är "nyttigt" för samhället i stort, vilket skulle kunna innebära en ökad risk för maktmissbruk och korruption inom det offentliga.

6 Sammanfattning

Syftet med denna uppsats har varit att redogöra för ett antal utvalda teorier samt diskutera hur dessa teorier kan användas för att förklara den sofistikerade korrruptionen i Sverige. Dessa teorier, organisationen av det offentliga livet och socialt kapital, har diskuterats med utgångspunkt i tre empiriska fall av korrruption i Sverige; Motala, Systembolaget och Skandia. Analysen har främst tagit fasta på de organisatoriska faktorer som Papakostas presenterat i sin teori om omstruktureringen av det offentliga livet i Sverige samt på förtroende, såväl förtroende inom gruppen som förtroende från andra.

De slutsatser som dras utifrån denna analys är att såväl organisatoriska faktorer som förtroende har betydelse för uppkomsten av korrruption men att de inte kan ses som tillräckliga eller absoluta förklaringsmekanismer. Den ökade interdependensen mellan olika organisationer kan ge upphov till fler potentiella korrupsionsrelationer men en relation mellan representanter från olika organisationer är inte i sig en förklaring till korrruption. På samma sätt är socialt kapital och förtroende en produkt av sociala relationer, men leder inte nödvändigtvis till negativa externa effekter så som korrruption. Uppsatsen visar dock att sociala relationer mellan och inom organisationer samt socialt kapital, i form av förtroende, är något som bör tas i beaktande då den sofistikerade korrruptionen studeras.

7 Referenser

- Citron, Britt-Marie, (1999). *Sölve & Co – Korruptionsskandalen i Motala*. Stockholm: Norstedts Förlag.
- Dagens Nyheter 1: Johansson, Anders, (1997-10-20). "Lokaltidningen fällde etablissemangen". I *Dagens Nyheter*.
- Dagens Nyheter 2: (2005-08-02). "Åtal i Systembolagshärvan på fredag". I *Dagens Nyheter*. <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?a=376374>, (2008-05-07).
- Dagens Nyheter 3: Kihlström, Staffan, (2006-06-29). "Chefer på Vin & Sprit åtalas för mutor till Systembolaget. Helstatliga mutor doldes som rese- och representationsräkningar". I *Dagens Nyheter*.
- Dagens Nyheter 4: Kihlström, Staffan, (2008-04-09). "Systemchefer fällda i tingsrätten". I *Dagens Nyheter*. <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=147&a=759336>, (2008-05-23).
- Dina Pengar: Wistrand, Jonnie, (2006-10-13). "Haveriet i Skandia - detta har hänt". I *Dina Pengar*.
- Giddens, Anthony (1996). *Modernitetens följder*. Lund: Studentlitteratur.
- Granovetter, Mark. (1992). Economic Action and Social Structure: The Problem of Embeddedness. I Granovetter, Mark & Swedberg, Richard (eds). *The Sociology of Economic Life*. Boulder: Westview Press
- Helsingborgs Dagblad: (1998-01-15) "Fängelse för Sölve Conradsson - Motalapolitiker föll på sina krogbesök, privatresor och lyxinköp". I *Helsingborgs Dagblad*.
- Jacobsson, Katarina. (2005). *Mutor och moral – Motstridiga versioner i svenska rättsfall*. Lund: Kriminalvetenskapligt nätverk.
- Kriminalvetenskapligt nätverk, <http://www.sociologi.lu.se/krim/>, (2008-04-26)
- Leijonhufvud, Madeleine, (2007). *Trolöshet mot huvudman*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Lindgren, Sven-Åke, (2005). Socialt kapital, bolagsstyrning och självreglering. I Sjöstrand, Glenn (red.). I *Fiffelsverige – sociologiska perspektiv på skandaler och fusk*. Malmö: Liber
- Nerikes Allehanda: (2008-01-14). Bakgrund: "Muthärvan inom Systembolaget". I *Nerikes Allehanda*.
- Papakostas, Apostolis, (2005). Arenor för korruption. I Sjöstrand, Glenn (red.). *Fiffelsverige – sociologiska perspektiv på skandaler och fusk*. Malmö: Liber.
- Portes, Alejandro, (1998). Social Capital: Its Origin and Applications in Modern Sociology. I *Annual Review of Sociology*. vol. 24, pp. 1-24.

- Putnam, Robert D., (1996). *Den fungerande demokratin*. Stockholm: SNS Förlag.
- Putnam, Robert D., (2006). *Den ensamme bowlaren: Den amerikanska medborgarandans upplösning och förnyelse*. Stockholm: SNS Förlag.
- Rapport 2007:21. (2007). *Korruptionens struktur i Sverige – ”Den korrupte upphandlaren” och andra fall om mutor, bestickning och maktmissbruk*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet, Fritze.
- Rothstein, Bo, (2003). *Sociala fällor och tillitens problem*. Stockholm: SNS Förlag.
- Shapiro, Susan P., (1987). The Social Control of Impersonal Trust. I *The American Journal of Sociology*. vol. 93, no.3, pp. 623-658.
- SIDA, http://www.sida.se/sida/jsp/sida.jsp?d=439&a=1443&language=en_US, (2008-05-15).
- Skandia, <http://www.skandia.se/hem/default.aspx>, (2008-05-21).
- The Economist, (2003-12-06). ” Misbehaviour in Sweden”. I *The Economist*. vol. 369, iss. 8353, pg. 86.
- Transparency International 1,
http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2007, (2008-01-27)
- Transparency International 2,
http://www.transparency.org/news_room/faq/corruption_faq#faqcorr1, (2008-04-14)
- TT Nyhetsbanken, (2007-01-06). ”Bakgrund: Muthärvan inom systembolaget”.
- Wästerfors, David. (2004). *Berättelser om mutor – Det korruptas betydelse bland svenska affärsmän i Öst- och Centraleuropa*. Stockholm/Stehag: Brutus Östling Bokförlag Symposium.